

تأثیر تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۷/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۲۰

از صفحه ۱۸۳ تا ۲۰۶

تقی بختیاری^۱، ناصر اصلانی^۲

چکیده

جذابیت‌های متعدد در کشورهای اروپایی و وجود مرزهای گسترده مشترک بین کشور ترکیه و ایران، استان آذربایجان غربی را به معبر و مسیر تردد غیرمجاز اتباع افغانی تبدیل کرده است. در همین راستا، هدف تحقیق حاضر، بررسی تأثیر ورود غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی است. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی بوده و از لحاظ روش تحقیق، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کارشناسان حوزه اتباع بیگانه در استان آذربایجان غربی به تعداد ۱۲۰ نفر است که به صورت تمام شمار انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی آن براساس نظر اساتید و کارشناسان خبره تعیین و پایایی آن براساس آلفای کرونباخ به مقدار ۰/۹۵۹ مورد تأیید قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS²² و برای تحلیل اطلاعات از روش آماری تحلیل رگرسیون خطی استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که میزان ضریب همبستگی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته ۰/۶۶ است که حاکی از میزان همبستگی بالا بین متغیرها است و ضریب تعیین کل ۰/۴۳۶ به دست آمد که حاکی از پوشش ۴۴ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تحقیق است و همچنین، نشان دهنده تأثیر زیاد تردد اتباع افغانی بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی است. تردد غیرقانونی اتباع افغانی تأثیر معناداری بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی دارد و علاوه بر تحمیل هزینه‌های هنگفت انسانی و سازمانی، تأثیر بسیار زیادی بر کاهش امنیت عمومی استان دارد.

کلیدواژه‌ها: اتباع بیگانه، تردد غیرقانونی، امنیت عمومی، اتباع افغانستان، استان آذربایجان غربی.

استناد: بختیاری، تقی و اصلانی، ناصر (بهار ۱۳۹۷). تأثیر تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۳(۴۹)، صص ۲۰۶-۱۸۳.

۱. استادیار دانشگاه علوم نظامی امین، نویسنده مسئول: taghibakhtiari@gmail.com

۲. کارشناس ارشد رشته فرماندهی و مدیریت نظامی دانشگاه علوم نظامی امین، a.tahghigh93@gmail.com

مقدمه

در هر کشور، ورود و اقامت اتباع بیگانه یکی از مسائلی است که با امنیت و نظام سیاسی آن کشور ارتباط مستقیم دارد. بنابراین، هر کشور براساس ضرورت‌های خود، ضوابط و قوانین مربوط به ورود و اقامت اتباع بیگانه را تنظیم می‌کند. جمهوری اسلامی ایران نیز برای ورود به قلمرو خود، براساس قانون مربوط به ورود و اقامت اتباع خارجه، تشریفات از جمله اخذ روادید یا ویزا را پیش‌بینی کرده که با نظارت دولت، امکان ورود و اقامت مجاز بیگانگان در کشور فراهم می‌شود. وجود مرزهای متعدد زمینی مشترک بین ایران و کشور ترکیه، به عنوان دروازه کشورهای اروپایی در استان آذربایجان غربی و از طرفی، گستردگی این مرزها و عدم انسداد کامل مرز، استان آذربایجان غربی را به معبر و مسیر تردد غیرمجاز اتباع این کشورها تبدیل کرده است.

مهاجرت افغان‌ها به ایران و سایر کشورها سابقه ۳۰ ساله دارد. حتی قبل از این نیز مهاجران افغان به صورت نیروی کار به ایران مهاجرت می‌کردند. تجاوز ارتش سرخ به افغانستان و همدردی دولت ایران با ملت افغانستان، قرابت‌های فرهنگی میان ایران و افغانستان و وضعیت سیاسی و اقتصادی خاص ایران باعث شد شمار زیادی از افغان‌های آواره، از مسیر ایران به کشورهای اروپایی به صورت قاچاق مهاجرت کنند. از آغاز درگیری‌ها در دوره حکومت مجاهدان نه تنها باعث مهاجرت مجدد افغان‌ها شد؛ بلکه شمار قابل توجهی از مردم شهر کابل و سایر مناطق مهم درگیری، وادار به ترک افغانستان شدند. این وضعیت با گسترش سیطره طالبان که همچنان بر اقتدار خشونت‌آمیز خود در شرق و غرب افغانستان می‌افزود، تشدید شد و مهاجرت‌ها به کشورهای همسایه به خصوص ایران ادامه یافت (کیوانی، ۱۳۸۳، ص ۱۵). حال با توجه به مسائل و موضوعات یاد شده، این تحقیق به دنبال بررسی پاسخ به این سؤال است که «تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان به چه میزان بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر دارد؟»

این تحقیق از آن جهت اهمیت دارد که با شناسایی مسیرهای ورود و خروج غیرمجاز اتباع افغانی، تبعات و تأثیرات آن را سنجیده و راهکارهای لازم و متناسب با یافته‌ها را برای مجریان و سازمان‌های درگیر با این موضوع پیشنهاد کرده تا با اجرای آن‌ها نسبت به کنترل ورود غیرقانونی اتباع افغانی اقدام کنند تا امنیت عمومی استان آذربایجان غربی افزایش یابد و از آن جهت ضرورت دارد که در صورت عدم انجام این تحقیق، ورود غیرقانونی اتباع کشور افغانستان روز به روز افزایش یافته و ضمن افزایش جرائم، موجب

کاهش امنیت عمومی در استان خواهد شد. بنابراین، هدف این تحقیق، تبیین تأثیر ورود غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی است که جهت محقق شدن این هدف، باید هدف فرعی دیگری نیز مورد بررسی و شناسایی قرار گیرد؛ تعیین تأثیر تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر بعد مادی، ذهنی، نهادی و ارزشی امنیت عمومی استان آذربایجان غربی.

در ادامه، برابر جدول ۱، به چند مورد از مهم‌ترین پیشینه تحقیقات و مطالعات انجام شده در ارتباط با موضوع اشاره می‌شود:

جدول ۱ - پیشینه تحقیقات و مطالعات انجام شده

محقق	عنوان	یافته‌ها
ادیبی نیا (۱۳۸۷)	نقش اتباع عراقی در تهدید اجتماعی شهر قم	مراعات نکردن هنجارها، کاهش توان پلیس برای تأمین امنیت شهر، ارتکاب جرائم عراقی‌ها و کاهش توان دولت برای تأمین امنیت عمومی در تهدید اجتماعی شهر قم تأثیر دارد.
کرامتی و ملنقت (۱۳۸۳)	بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان ارومیه	نتایج نشان می‌دهد که شهر ارومیه در میان کل استان‌های کشور از لحاظ احساس ناامنی، رتبه سیزدهم را به دست آورده است که میانگین آن نسبت به کل کشور بیشتر است و رتبه نهم را در میان مراکز استان‌های کشور دارا است. همچنین، عملکرد نیروی انتظامی نسبتاً مطلوب و ۶۷٪ درصد است و نیروی انتظامی، دادگستری و قوه قضاییه و مراکز فوریتی، بیشترین و شورای شهر و وزارت اطلاعات و وزارت کار و امور اجتماعی کمترین نقش را در تولید امنیت داشته‌اند.
نوبدینا (۱۳۸۲)	بررسی ایجاد امنیت اجتماعی	دستاوردهای تحقیق، حکایت از آن دارند که امنیت اجتماعی خانواده در منطقه شمال به لحاظ خصوصیات منطقه سکونت، بالا بودن سطح تحصیلات، داشتن مشاغل رده بالا و برخورداری از وضعیت رفاهی بیشتر، از منطقه جنوب بیشتر است. همچنین، امنیت اجتماعی در مردان بیشتر از زنان به دست آمد و خانواده‌های میان سال که ابزارهای مقابله با آسیب‌ها و خطرات را به نسبت بیشتری از خانواده‌های جوان به دلیل بی‌تجربگی و خامی و خانواده‌های پیر به دلیل استیصال و ناتوانی در اختیار دارند، بالاتر است.
کتولی‌نژاد (۱۳۸۴)	بررسی نقش افشار اجتماعی بر امنیت عمومی	نتایج حاکی از آن است که ناچا در مورد کنترل کنش‌های جمعی اعتراض‌آمیز باید دو شیوه را در نظر بگیرد: ۱- کنترل کوتاه‌مدت از طریق روش‌های مختلف عملیات اطلاعاتی، عملیات روانی، مذاکره، زور و استفاده از حرکت‌های مردمی برجسته و ۲- کنترل دراز مدت از طریق برقراری ارتباط تنگاتنگ با بسیاری از خدمات عمومی و اجتماعی دستگاه‌های دولتی و غیردولتی، فعالیت‌های نهادهای مدنی و اجتماعی نظیر احزاب سیاسی.
دهقان (۱۳۹۱)	مهاجران افغان و مشکوک‌التابعین و جعل اسناد هویتی در خراسان جنوبی مربوط به مشکوک	یافته‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین عوامل افزایش مشکوک‌التابعین در استان، ادواج اتباع افغانی غیرمجاز با زنان ایرانی و همچنین، خرید و فروش مدارک هویتی اتباع ایرانی فوت شده از مهم‌ترین مشکلات و چالش‌های دستگاه‌های اداری است و همچنین به جهت پایین بودن ضریب امنیتی اسناد هویتی و عدم برخورد قاطع دستگاه قضایی با جاعلان، تبعات مختلف امنیتی و اجتماعی برای استان خراسان جنوبی دارد.
عینی (۱۳۹۱)	جرائم ورود و اقامت غیرقانونی در قلمرو ایران	نتایج حاکی است که قانون ورود و اقامت اتباع خارجی دارای کاستی‌هایی همچون به روز نبودن، دادن اختیار زیاد به مأموران کنسولی در صدور یا عدم صدور روادید، پیش‌بینی مجازات خفیف و اغلب غیرقابل اجرا برای بعضی از جرائم، استفاده از عبارات مجمل و مبهم و عدم پیش‌بینی راه‌حل‌های پیشگیرانه است.
بیابانی (۱۳۸۹)	سازمان‌های جنایی و قاچاق زنان (راهکارهای مبارزه با آن)	یافته‌ها نشان می‌دهد که سازمان‌ها جنایی به خوبی اطلاع دارند که سود بالقوه این فعالیت بسیار بالاست و خطر تحت تعقیب قرار گرفتن آن‌ها نیز به نسبت کم است و زمانی که در اسارت سازمان‌های جنایی قرار می‌گیرند، در محل اقامت خود هیچ‌گونه وسیله دفاعی ندارند و در صورت مقاومت و سرپیچی به شدت مجازات می‌شوند و سرنوشته آن‌ها تنها در دست باندها و سازمان‌های جنایی است.
شایگان (۱۳۹۲)	مقایسه احساس امنیت زنان و مردان در برابر اتباع بیگانه	نتایج حاکی از آن است که ۶۷ درصد زنان تا حد چشم‌گیری از تردد خود و فرزندانشان در مرحله‌های زندگی اتباع بیگانه می‌ترسند. ۵۳ درصد زنان مورد مطالعه از طرف اتباع بیگانه به میزان چشم‌گیری احساس تهدید جانی می‌کنند. همچنین، نتایج حاکی است که به جهت اخباری که به‌طور مستمر از جرائم اتباع بیگانه، خصوصاً افغان‌ها منتشر می‌شود، نگرش منفی به این مهاجران، در زنان ایجاد شده است.
زارعی (۱۳۹۴)	اثرات مهاجرت اتباع افغانه در ارتکاب جرائم	یافته‌ها نشان می‌دهد که تعداد زیادی از بزهارکاران مورد مطالعه را کسانی تشکیل می‌دهند که بین ۱۸ تا ۴۰ سال سن داشتند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که تعداد کثیری از کسانی که مورد پرسش قرار گرفته‌اند، حداکثر تا پنجم ابتدایی درس خوانده‌اند. از طرف دیگر، با توجه به اینکه ۶۶ درصد مجرمان افغانی به‌صورت غیرقانونی وارد کشور شده‌اند، لزوم توجه به مرز و اعمال کنترل‌های مرزی نمود بیشتری پیدا می‌کند.

در اغلب پژوهش‌های صورت گرفته، بیشتر روی اقامت غیرقانونی و تبعات امنیتی و اجتماعی اقامت غیرقانونی پرداخته شده و این تحقیق نسبت به تحقیق‌های انجام شده

قبلی متفاوت است؛ چراکه به دنبال بررسی تردهای غیرمجاز و همچنین شناسایی مسیرهای ورود و خروج غیرمجاز اتباع افغانی به استان آذربایجان غربی و سنجش میزان تأثیر آن بر امنیت عمومی این استان است.

تردد غیرقانونی اتباع خارجی: تردد غیرقانونی و ورود و اقامت اتباع بیگانه در ایران تاریخ کهنی دارد. جنگ‌های داخلی و خارجی که طی سه دهه اخیر در کشورهای همسایه ایران اتفاق افتاده، به همراه موج ناامنی‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در میان کشورهای همجوار ایران شامل افغانستان و پاکستان و عراق سبب شده، جمعیت بی‌دفاع این سرزمین‌ها، برای ادامه حیات اجتماعی و اقتصادی خود به کشورهای همسایه و همجوار خود سرازیر شوند. در این میان، کشورهایی که از نظر امنیتی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی از ثبات بیشتری برخوردار بودند، به‌طور قطع جذاب‌تر بودند و جمعیت بیشتری را به خود جذب کرده‌اند (زنجانی، ۱۳۸۰، ص ۱۱۴). کشور ایران نیز به دلیل وجود ویژگی‌های مشترکی همچون دین، زبان و فرهنگ کمابیش یکسان، مأمن مناسبی برای بسیاری از اتباع کشورهای افغانستان و در درجه بعد، عراق و سایر کشورها است. از این‌رو، بسیاری از اتباع کشورهای بیگانه برای ادامه یک زندگی بی‌دغدغه، طی سه دهه اخیر به سوی ایران سرازیر شده‌اند و شواهد حاکی از آن است که این ورودها که در حال حاضر هم رواج دارد، قانونی نیستند و حضور آنها می‌تواند تبعات منفی در رابطه با اجرای قوانین، اشتغال غیرمجاز، ازدواج‌های غیرقانونی با زنان ایرانی و غیره به دنبال داشته باشد که باید چاره‌ای اندیشیده شود. علاوه بر تقویت مرزها و نظام کنترل مرزی، تبدیل وضعیت غیرقانونی به قانونی و بالا بردن هزینه اقامت و خدمات اجتماعی، از جمله راه‌های مناسب برای جلوگیری از تأثیرات منفی این پدیده است. به‌طور کلی، در مورد حق ورود، عبور، توقف، اقامت و خروج اتباع بیگانه، دو عقیده متفاوت وجود دارد؛ عقیده اول، آزادی مطلق در قبول بیگانه است. طرفداران این عقیده معتقدند که دولت‌ها نمی‌توانند به دلخواه خود از ورود و اقامت اتباع بیگانه در کشور جلوگیری کنند یا این حق را محدود کنند. در مقابل عقیده اول، برخی بر این باورند که دولت‌ها در تنظیم مقررات راجع به ورود و اقامت بیگانگان در خاک کشور خود آزادی مطلق دارند. بر طبق این عقیده، در صورتی که بین این کشورها عهدنامه منعقد نشده باشد، هیچ کشوری اجبار نخواهد داشت که اتباع بیگانه را در خاک خود بپذیرد. این نظریه مورد قبول موسسه حقوق بین‌الملل که در سال ۱۹۸۲ میلادی در ژنو تشکیل شد، قرار گرفت (نصیری،

۱۳۸۷، صص ۶-۱).

طی سال‌های اخیر پدیده‌ای به نام قاچاق اتباع خارجی در استان آذربایجان غربی به شدت افزایش یافته و دلال‌گری و عاملیت خروج نیز به مشاغل کاذب مرزی اضافه شده است که استان را با چالش‌هایی روبرو ساخته است. ورود اتباع بیگانه و قاچاق انسان از طریق مسیر استان آذربایجان غربی به خصوص از سال ۹۳ تاکنون، به‌طور مرتب در حال افزایش چشمگیری بوده است؛ به‌طوری که برابر آمارهای مقایسه‌ای ۵ سال اخیر موجود در پلیس اطلاعات و امنیت عمومی انتظامی استان، تعداد دستگیر شدگان اتباع بیگانه و همچنین آمار دستگیرشدگان بزه قاچاق انسان به یک‌باره ۵ برابر افزایش یافته است (پلیس اطلاعات و امنیت عمومی آذربایجان غربی، ۱۳۹۴).

امنیت: مفهوم امنیت، قدمتی به وسعت تاریخ بشر داشته و از جهتی بر مفهوم «اجتماع» و «جامعه» تقدم دارد. از ابتدای خلقت انسان و پا به عرصه گیتی نهادن او، امنیت از مهم‌ترین دغدغه‌های بشر بوده و به‌عنوان یک مفهوم عام، تمامی شئونات زندگی انسان را در بر می‌گیرد و با بقای نفس و صیانت از حیات موجودیت انسان پیوند می‌خورد (حافظ نیا، ۱۳۸۴، ص ۳۲۷). این مفهوم به تدریج و با توسعه بشری تحول و ابعاد تازه‌ای یافته است؛ به‌گونه‌ای که امروزه امنیت را در توسعه (و نه اسلحه) سراغ می‌گیرند. تأمین امنیت به عنوان اساسی‌ترین وظیفه حکومت برشمرده شده است. امنیت در خود حامل معنای اطمینان، عدم خوف و در امان بودن و نهراسیدن است؛ یعنی از احساس امنیت تا ایمنی و اطمینان خارجی در ورای این واژه نهفته است. بدیهی است امنیت ذهنی و عینی از بعد فردی به امنیت اجتماعی وابسته است و امنیت در این حالت ابعادی چون امنیت شغلی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، قضایی و جانی را هم در برمی‌گیرد (کارگر، ۱۳۸۳، ص ۳۷). امنیت، اصلی‌ترین وظیفه دولت و مهم‌ترین موضوعی است که تاکنون تحت عناوینی مثل جنگ و صلح، مطالعات راهبردی و مطالعات امنیت ملی مورد توجه دانشوران روابط بین‌الملل قرار گرفته است. در عین حال، امنیت مفهومی پیچیده، متعارض و شدیداً متکی بر نگرش‌ها و ارزش‌هاست (یزدان فام، ۱۳۸۶، ص ۷۲۶) و از جمله مفاهیم گسترده‌ای است که ارائه تعریفی از آن به سادگی میسر نیست و بیش از آنکه مقوله‌ای قابل تعریف باشد، پدیده‌ای ادراکی و احساسی است؛ یعنی این اطمینان باید در ذهن توده مردم، دولت‌مردان و زمامداران و تصمیم‌گیران به وجود آید که برای ادامه زندگی بدون دغدغه، امنیت لازم وجود دارد (زاهدی، ۱۳۵۸، ص ۴۷۶). امنیت عبارت از مصونیت

از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت است و در مورد افراد به معنی آن است که مردم هراس و بیمی نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع خود نداشته و به هیچ وجه حقوق آن‌ها به مخاطره نیفتد و هیچ عاملی حقوق مشروع آن‌ها را تهدید نکنند (وائقی، ۱۳۸۰، ص ۱۳). وجود اطمینان نسبت به سلامت جان، مال و ناموس مردم را نیز امنیت گویند و امنیت امری استنباطی است که واقعیت یافتنش در محیط، مستلزم اقدامات و برنامه‌ریزی‌های ویژه‌ای است (مجتهد زاده، ۱۳۸۱، ص ۱۲۳). امنیت را در مجموع دارای دو معنای ایجابی، یعنی وجود احساس رضایت و اطمینان خاطر نزد دولت‌مردان و سلبی، یعنی نبودن ترس، اجبار و تهدید می‌دانند (افتخاری، ۱۳۷۸، ص ۲۷).

علاوه بر موارد یاد شده، باید به این نکته نیز اشاره کرد که امنیت، مفهومی نسبی است؛ پس نمی‌توان تعریفی مطلق از آن را ارائه داد. حتی تهدیدهای بیرونی همواره ریشه در بستر آسیب‌پذیری‌های درونی دارند (تاجیک، ۱۳۷۸، ص ۹۹۶). امنیت در اندیشه اسلامی نیز جایگاه ویژه‌ای دارد که بحث در زوایای آن، مجال خود را می‌طلبد؛ اما به گونه فشرده می‌توان گفت که در حدیث نبوی «الامن و الافیه، نعمتان مغبون فیها کثیراً من الناس؛ امنیت و تندرستی دو نعمتی است که بسیاری از مردم در آن مغبون‌اند» یا در گفتار مشهور «لنعمتان مجهولتان، الصحه و الامان» از «تندرستی» و «امنیت» به‌عنوان دو نعمت ناشناخته یاد می‌شود؛ واقعیتی که هم در گذشته و هم امروز انکار نشدنی است. تا زمانی که این نعمت‌ها جاری است، کم‌تر درک می‌شود؛ اما با بروز خلل و کاستی در آن‌ها، همه نیازهای دیگر بی‌درنگ رنگ می‌بازد (نصیری، ۱۳۸۷، ص ۸۲).

در رویکردهای نوین امنیت، امنیت از یک «وضعیت» به یک «تولید اجتماعی» تبدیل می‌شود (قالیباف، ۱۳۸۴، ص ۱۳). بر همین اساس در گفتمان نوین، نبود تهدید زمانی معنادار است که یک کشور از توانایی و قدرت مقاومت و پیروزی در جنگ و فراتر از این، از قدرت بازدارندگی یا مقابله به مثل برخوردار باشد. به عبارت دیگر، در گفتمان نوین براساس نوعی نگرش ایجابی، تأکید بر کسب قدرت و توانایی ملی است و چنین نگرشی نتیجه منطقی تشکیل دولت‌های نوین، براساس مفهوم حاکمیت است که اقتدار در چهارچوب مرزهای ملی و استقلال در روابط خارجی را معنادار ساخته‌اند. حاکمیت به‌عنوان مهم‌ترین مفهوم و محور اساسی نظریه دولت نوین، دلالت بر حق انحصاری دولت برای استفاده از زور یا قدرت مشروع دارد که از یکسو ناظر بر کسب قدرت و توانمندی داخلی و از سوی دیگر ناظر بر کسب قدرت و توانمندی بین‌المللی است. بنابراین، در

عرضه داخلی و بین‌المللی، امنیت دولت نوین زمانی معنا دار می‌شود که دارای قدرت برتر باشد. به عبارت دیگر، جامعه‌ای که توانایی و شرایط عینی کسب و حفظ منافع خود را نداشته باشد، با نبود تهدید هم جامعه‌ای ناامن تلقی می‌شود (خلیلی، ۱۳۹۱، صص ۱۲۳-۱۲۴).

امنیت عمومی: امنیت عمومی وضعیتی است که در آن مناسبات اجتماعی افراد، نهادهای مدنی و بوروکراسی دولتی از ظهور، توسعه و نهادینه شدن فسادهای مختلف، صیانت می‌شود و در نتیجه، ضریب ناامنی افراد از ناحیه عملکرد سایر بازیگران اجتماعی کاهش می‌یابد. امنیت عمومی ناظر بر امنیت شهروندان در شبکه تعاملات فرد، دولت و جامعه و با مأموریت‌های سازمان پلیس در ارتباط مستقیم است (افتخاری، ۱۳۷۸، صص ۲۵). مفهوم عمومی برخلاف «ملی» به داخل واحد سیاسی توجه دارد و به جز برخی روابط اجتناب‌ناپذیر بین داخل و خارج، اصالتاً توجهی به خارج از واحد سیاسی ندارد. از سوی دیگر، دولت و حاکمیت، محور و مرکز بحث قرار نمی‌گیرد، هر چند مهم باشد (ره پیک و زمانی، ۱۳۸۹، صص ۷۸). معنای عموم (مردم) در امنیت عمومی یا مفاهیم مشابه آن مانند مصالح و نظم عمومی از نظر کمی با تعداد زیاد مردم شناسایی می‌شود و از نظر کیفی نیز با اوضاعی که می‌توانند این تعداد را تحت تأثیر قرار دهد سنجیده می‌شود (ره پیک، ۱۳۸۹، صص ۸۱). به هر حال، در نگاه موسع که ممکن است در جایی کم و حداقلی از تهدیدها مانند یک قتل یا سرقت نیز امنیتی تلقی شود، این نگاه مسائل امنیتی را تا حد مسائل عمومی تنزل می‌دهد. هر چند وارد کردن مجموعه‌ای از ناامنی‌ها و تهدیدها به حوزه امنیت عمومی به معنای خاص، نیازمند تحقق شرایط دیگری نیز است. حتی از نظر حقوقی، هر چند تمام جرائم، اقدامی علیه امنیت جامعه (به معنای عام) تلقی می‌شوند، برخی از آن‌ها مانند جاسوسی یا جعل اسکناس در معنای اخص به جرائم علیه امنیت داخلی یا امنیت و آسایش عمومی موسوم شده‌اند (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۵، صص ۱۳).

مرجع امنیت عمومی دارای سه بعد است که عبارت‌اند از: ۱- بعد مادی، شامل حیات مادی و معنوی، آسایش، اموال، حیثیت و اعراض مردم؛ ۲- بعد ذهنی، شامل نظم عمومی و اخلاق حسنه و ۳- بعد نهادی، شامل پلیس و سایر نهادها مانند امداد رسانی‌ها. در صورتی که مرجع امنیت عمومی را در سه بعد مادی، ذهنی و نهادی قرار دهیم، مبرهن است که عموم در محیط امنیت عمومی، مرجع امنیت است. به عبارت دیگر، آنچه باید از تهدید جدی مصون بماند، عموم است و عموم همان چیزی است که باید

امنیتش تأمین شود.

پایگاه‌های فیزیکی و مادی امنیت در لایه‌های مختلف همواره مورد توجه بوده است. دلیل این امر آنکه وجوه مادی و فیزیکی، عینی و ملموس هستند و بقا یا عدم بقای آن‌ها به راحتی مفهوم است. این بعد شامل حیات، آسایش، اموال، حیثیت و اعراض مردم است. این بعد به مجموعه امکانات، اموال، دارایی‌ها، تجهیزات و تأسیسات فیزیکی دولتی و عمومی اطلاق می‌شود که به منظور اداره هر چه بهتر امور جامعه در اختیار مدیران و کارکنان حاکمیت قرار دارد. این اموال و دارایی‌ها جنبه خصوصی نداشته و تحت عنوان کلی بیت‌المال شناخته می‌شود. امام خمینی (ره) در مورد اموال و دارایی‌های نظام می‌فرماید: «اموال مسلمین باید محفوظ باشد، اموال ملت ایران باید محفوظ باشد برای خود ملت ایران، مخازن زیرزمینی هر چه هست مال خود ایران است، باید خود ایرانی‌ها بیرون بیاورند، استخراج بکنند و استفاده کنند» (خمینی، بی تا، جلد ۵، ص ۱۹۵). حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز در مورد بهره‌برداری از امکانات مادی دستگاه‌های اداری و اجرایی می‌فرماید: «بالاخره هر دستگاهی مقداری پول دارد، مقداری امکانات دارد، مقداری نفت فراهم می‌کند؛ اینکه نه با دعا، نه با دعوا، نه با شوخی و نه با هیچ چیز دیگر کم و زیاد نمی‌شود؛ آن چیزی که اشکال تولید می‌کند تا ما از همان چیزی که داریم نتوانیم درست استفاده کنیم نفت را به مردم بدهیم، مشکلات بروکراسی، اشکالات اداری و ضعف دستگاه اجرا کننده است مشکل این است که از این‌ها استفاده‌ی بهینه نمی‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰). بنابراین، بعد مادی که ابزاری در دست سازمان حکومت برای اداره هر چه بهتر جامعه است، دارای اهمیت تعیین کننده است.

وجه نهادی مرجع امنیت از یک جهت به مرجع امنیت و از یک سو با سؤال مربوط به تأمین کننده امنیت ارتباط دارد. فقدان بعد نهادی یا نهادهای ضعیف به معنای فقدان امنیت یا درجاتی از ناامنی عمومی است. بنابراین، واقعیت امنیت و احساس امنیت عمومی از یک جهت به موقعیت پلیس، اقتدار آن و درک بازیگران امنیتی و مردم از این موقعیت بستگی دارد و به این دلیل نقش پلیس در امنیت عمومی به عنوان شاخص امنیت عمومی قرار گرفته و این رویکرد بیشتر به نقش تأمین کننده این سطح از امنیت توجه دارد که در آن پلیس مرکز ثقل مسئله امنیت عمومی قرار می‌گیرد. پلیس و سایر نهادها مانند امداد رسانی‌ها در این بخش قرار می‌گیرد (ره پیک، ۱۳۸۶، ص ۷۹). این بعد شامل مجموعه سازمان‌ها، ادارات و ساختارهای رسمی است که مطابق قوانین و مقررات

رسمی کشور در بدنه حاکمیت طراحی و مستقر شده و مسئولیت اداره امور حاکمیت و جامعه را در بخش‌های مختلف به عهده دارد. ره پیک معتقد است، سازه سخت حاکمیت شامل چند نهاد مهم است که شامل نهادهای اساسی سطح اول و نهادهای اطلاعاتی و امنیتی هستند. منظور از نهادهای سطح یک، ولایت فقیه و کلیت سه قوه است. اصل مجلس، اصل نهاد قوه قضاییه، اصل نهاد ریاست جمهوری و نهادهای اطلاعاتی و حاکمیتی جزء وجه نهادی امنیت داخلی است؛ به این صورت اهمیت بعد نهادی امنیت داخلی هویدا می‌شود (ره پیک، ۱۳۸۹، ص ۱۸). بعد ارزشی امنیت عمومی نیز مباحثی مانند هنجارهای اسلامی جامعه، ایدئولوژی اسلامی، اخلاق اسلامی، رشد فضایل و حقوق مدنی و انسان را مورد توجه قرار می‌دهد (حسن بیگی و هندیانی، ۱۳۹۰، ص ۲۴۹).

موقعیت جغرافیایی استان آذربایجان غربی: استان آذربایجان غربی با وسعت ۳۷۴۱۲ کیلومتر مربع در شمال غربی ایران واقع شده است. این استان از شمال به جمهوری خودمختار نخجوان و کشور ترکیه و از شرق به استان آذربایجان شرقی و از جنوب به استان کردستان و از غرب به کشورهای ترکیه و عراق محدود می‌شود. براساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۸۹، استان آذربایجان غربی دارای ۱۷ شهرستان، ۴۰ بخش، ۳۸ شهر، ۱۱۳ دهستان و ۳۰۳۱ آبادی دارای سکنه است. طبق نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت استان ۳۲۶۵۲۱۹ نفر بوده که حدوداً ۴/۰۹ درصد از جمعیت کشور را در خود جای داده است. اکثریت جمعیت این استان را ترک‌ها (با اختلاف چند درصدی از کردها) تشکیل می‌دهند. بررسی داده‌های آماری نشان می‌دهد که بیش‌ترین تعداد جمعیت استان در بخش خدمات فعالیت دارند و بخش صنعت و بخش کشاورزی در مراتب بعدی قرار دارند. همچنین، شهرهای پلدشت، پیرانشهر، سردشت و ماکو به دلیل موقعیت مرزی و فعالیت‌های بازرگانی و تجاری و شهر قوشچی به دلیل کارکرد نظامی و اورمیه به دلیل مرکز سیاسی-اداری و شهرهای مهاباد، سلماس، میاندوآب، خوی و شاهین‌دژ به علت موقعیت بین‌راهی و در اختیار داشتن حوزه نفوذ وسیع روستایی دارای نقش خدماتی می‌باشند (هوشیار، حسن و حسین زاده دلبر، کریم، ۱۳۸۸، ص ۱۰۲).

مسیرهای تردد غیرقانونی اتباع افغانی در استان: اتباع افغانی پس از رسیدن به تهران، از طریق شبکه‌ها و باندهای قاچاق بران به سمت استان آذربایجان شرقی و از آنجا از مسیر تبریز و بزرگراه شهید کلاتری به شهر ارومیه و از طریق مسیر تبریز-مرند-سه‌راه ایواوغلی به خوی، سلماس و چالدران، شوط و ماکو تردد کرده تا از مرز به سمت کشور

ترکیه خارج شوند. براساس بررسی‌های صورت گرفته بر روی اتباع دستگیر شده در سطح استان، اکثر این افراد پس از ورود به استان آذربایجان غربی سعی در ورود به خاک کشور ترکیه از معابر و مرزهای غیررسمی و غیرمجاز را دارند که توسط یگان‌های انتظامی استان اغلب دستگیر و در اختیار این پلیس قرار می‌گیرند.

شکل ۱ - مسیرهای تردد غیر قانونی اتباع افغانی در استان آذربایجان غربی

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی با اتکا به روش پیمایشی بوده و براساس هدف، کاربردی است. این تحقیق از نظر مکانی، دارای خصوصیات کتابخانه‌ای و میدانی (پیمایشی) است. به منظور بررسی ادبیات موضوعی و پیشنهادی تحقیق، مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفت و در مرحله میدانی به منظور جمع‌آوری داده‌های موردنیاز، پرسش‌نامه تنظیم و اجرا شد. جامعه آماری این تحقیق را کلیه فرماندهان، جانشینان، رؤسا و کارکنان پلیس اطلاعات و امنیت عمومی، معاونت عملیات، پلیس پیشگیری و فرماندهی انتظامی شهرستان‌های ارومیه، خوی، سلماس، شوط و ماکو و اعضای شورای تأمین شهرستان‌های مذکور و دست‌اندرکاران امور اتباع بیگانه در استانداری استان تشکیل می‌دهند که مجموعاً ۱۲۰ نفر هستند. با عنایت به اینکه جامعه آماری به تعداد ۱۲۰ نفر و به صورت محدود است، لذا نمونه‌گیری به صورت کل شماری انجام شده است. در این تحقیق با توجه به ساختار یافته بودن الگوی تحقیق، از روش پیمایش استفاده شده است.

بدین منظور، برای گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه محقق ساخته با ۳۲ گویه استفاده شده است. به منظور کمی‌سازی نظر خبرگان در این پرسش‌نامه از طیف لیکرت ۵ تایی (بسیار کم تا بسیار زیاد) استفاده شده است. پرسش‌نامه این پژوهش قبل از توزیع، بین ۳۰ نفر آزمودنی به صورت محدود توزیع شد تا ابهام‌های آن کشف و سؤالات نامربوط حذف شوند و به حداقل کاهش و در مقابل پایایی و روایی آن افزایش پیدا کند. لذا برای تعیین روایی پرسش‌نامه از نظرات صاحب‌نظران و خبرگان بهره گرفته شد و پس از تنظیم اولیه پرسش‌نامه، به صورت آزمایشی بین چند کارشناس توزیع شد و پس از اعمال نقدهای ایشان، دوباره توسط چند استاد روش تحقیق مورد بازبینی نهایی قرار گرفت. از طرفی، برای تعیین پایانی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که این روش برای همبستگی درونی (همسانی درونی) ابزار اندازه‌گیری به خصوص پرسش‌نامه که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند، به کار می‌رود و در این روش، پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلفی را اختیار کند که در این تحقیق با استفاده از نرم‌افزار SPSS، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۵۹ به دست آمد که نشانگر قابلیت اتکای بالای پرسش‌نامه است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه، ابتدا اطلاعات جمعیت‌شناختی مورد بررسی قرار گرفت، سپس از روش‌های آمار توصیفی با استفاده از جداول توزیع فراوانی، شاخص‌های مرکزی از جمله میانگین، میانه و مد و شاخص‌های پراکندگی از جمله واریانس و انحراف معیار برای توصیف پاسخ خبرگان به سؤالات استفاده شده است. تحلیل استنباطی متغیرها نیز به وسیله آزمون آماری رگرسیون خطی انجام شده است.

یافته‌های تحقیق

متغیرهای جمعیت‌شناختی: توزیع فراوانی شرکت‌کنندگان بر حسب جنسیت، سن، سابقه کار، محل خدمت، درجه، تحصیلات و شهرستان محل خدمت در جدول ۱ آمده است. ۹۵ درصد از شرکت‌کنندگان در این تحقیق مرد، بالاترین فراوانی سن، سن بالای ۴۵ سال (۳۴/۷ درصد)، بیش‌ترین فراوانی سابقه کار مربوط به سن خدمتی ۲۰ تا ۳۰ سال (۵۵/۴ درصد)، در تحصیلات ۴۱/۳ درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی و ۵۰/۴ درصد پاسخگویان در طیف افسران ارشد است (جدول ۱).

جدول ۱ - توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت شناختی

متغیر	گزینه	درصد	متغیر	گزینه	درصد
جنسیت	مرد	۹۵	درجه	درجه‌دار	۵
	زن	۵		افسر جزء	۲۵/۶
سن	زیر ۲۵	۷/۴	تحصیلات	افسر ارشد	۵۰/۴
	۲۵ تا ۳۵	۲۰/۷		دیپلم	۱۳/۲
	۳۵ تا ۴۵	۳۷/۲		فوق‌دیپلم	۱۸/۲
سابقه کار	بالای ۴۵	۳۴/۷	شهرستان محل خدمت	کارشناسی	۴۱/۳
	زیر ۱۰ سال	۱۶/۵		کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۷/۳
	۱۰ تا ۲۰ سال	۲۴		ارومیه	۵۱/۲
محل خدمت بر حسب شغل	۲۰ تا ۳۰ سال	۵۵/۴	میانگین	خوی	۴/۱
	بالای ۳۰ سال	۲۵		سلماس	۱۴/۹
	فرماندهی	۲۲/۳		چالدران	۱۹
	اطلاعات	۱۹		شوط	۵/۸
	عملیات	۷/۴		پلدشت	۵
پیشگیری	ایستگاه بازرسی	۱۳/۲	انحراف معیار	۰/۷۷۷۱۳	
	اتباع خارجه	۲۸/۱		۰/۶۰۴	
	دامنه تغییرات	۳/۴۳		۳/۹۴۷۲	

متغیر امنیت عمومی: برای سنجش این متغیر از ۴ بعد همچون بعد مادی، بعد ذهنی، بعد نهادی و بعد ارزشی امنیت عمومی استفاده شده است. این ابعاد با ۲۸ گویه مورد سنجش قرار گرفتند. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد تمامی نمرات میانگین‌ها بیشتر از ۳ بوده و در واقع متوسط به بالا و در حد زیاد و خیلی زیاد است و آن هم نشان‌دهنده تأثیر زیاد و بسیار زیاد تردد اتباع افغانی بر امنیت عمومی است (جدول ۲).

جدول ۲ - توصیف متغیر امنیت عمومی

متغیر	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات
متغیر امنیت عمومی	۱۲۱	۳/۹۴۷۲	۰/۷۷۷۱۳	۰/۶۰۴	۳/۴۳

متغیر تردد غیرقانونی: برای سنجش این متغیر از شاخص‌هایی همچون تصادفات رانندگی، گروگانگیری، اجساد مجهول الهویه، بزه قاچاق بری، تخلفات کارکنان انتظامی، هزینه‌های سازمانی انتظامی، وجود مسیرهای تردد به سمت ترکیه، جهت جذب نیروی کار ارزان، مهاجرت به کشورهای اروپایی و رکود اقتصادی استفاده شده است. این ابعاد با ۴ گویه مورد سنجش قرار گرفتند. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، تمامی نمرات میانگین‌ها بیشتر از ۳ بوده و در واقع متوسط به بالا و در حد زیاد و خیلی زیاد است و آن هم نشان‌دهنده تأثیر زیاد و بسیار زیاد تردد اتباع افغانی بر امنیت عمومی است (جدول ۳).

جدول ۳- توصیف متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی

متغیر	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات
تردد غیرقانونی اتباع افغانی	۱۲۱	۴/۳۱۸۲	۰/۶۶۵۳۶	۰/۴۴۳	۳/۵۰

نتایج تحلیلی: در این بخش، با استفاده از آزمون آماری رگرسیون خطی، فرضیه‌های پژوهش مورد تحلیل آماری قرار می‌گیرد.

- فرضیه اصلی: تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر ابعاد امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر معناداری دارد.

جدول ۴- خلاصه رگرسیون خطی مربوط به فرضیه اصلی

ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین تعدیل شده	F	Beta	مقدار t	سطح معنی داری (Sig)
۰/۶۶۰	۰/۴۳۶	۹۱/۹۲۰	۰/۶۶۰	۹/۵۸۷	۰/۰۰۰

مقدار $R=0/660$ نشان می‌دهد، همبستگی بین این دو متغیر برقرار است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده^۱ در این مدل $0/436$ است که نشان می‌دهد تردد غیرقانونی اتباع افغانی به عنوان متغیر مستقل توانسته $43/6$ درصد از تغییرات متغیر وابسته امنیت عمومی را تبیین کند. بنابراین، مابقی این تغییرات ($56/4$ درصد) که به مجذور کمیت خطا (e^2) معروف است، تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. همچنین، براساس نتایج، مقدار به دست آمده $F(91/920)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنی دار است، نشان می‌دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد. با توجه به معنی داری بتای حاصله، می‌توان گفت تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر امنیت عمومی در استان آذربایجان غربی مؤثر است؛ یعنی با تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی، امنیت عمومی به مقدار $0/660$ انحراف استاندارد تغییر می‌یابد (جدول ۴).

- فرضیه اول: تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر بعد مادی امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر معناداری دارد.

جدول ۵- خلاصه رگرسیون خطی مربوط به فرضیه اول

ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین تعدیل شده	F	Beta	مقدار t	سطح معنی داری (Sig)
۰/۶۰۶	۰/۳۶۸	۶۹/۱۶۵	۰/۶۰۶	۶/۸۵۲	۰/۰۰۰

1. Adjusted R square

مقدار $R = 0/606$ نشان می‌دهد، همبستگی بین این دو متغیر برقرار است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده در این مدل $0/368$ است که نشان می‌دهد، متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $36/8$ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد مادی امنیت عمومی را تبیین کند؛ بنابراین مابقی این تغییرات ($64/2$ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. همچنین، براساس نتایج، مقدار به دست آمده $F (69/165)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنی‌دار است، نشان می‌دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد. با توجه به اینکه در رگرسیون خطی بتا مساوی ضریب همبستگی است، لذا می‌توان گفت تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر بعد مادی امنیت عمومی در استان آذربایجان غربی مؤثر است؛ یعنی تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی، بعد مادی امنیت عمومی به مقدار $0/606$ انحراف استاندارد تغییر می‌یابد.

- فرضیه دوم: تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر بعد ذهنی امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر معناداری دارد.

جدول ۶- خلاصه رگرسیون خطی مربوط به فرضیه دوم

ضریب همبستگی چندانگانه R	ضریب تعیین	F	Beta	مقدار t	سطح معنی‌داری (Sig)
0/528	0/278	45/891	0/528	6/774	0/000

مقدار $R = 0/528$ نشان می‌دهد، همبستگی بین این دو متغیر برقرار است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده در این مدل $0/278$ است که نشان می‌دهد متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $27/8$ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد ذهنی امنیت عمومی را تبیین کند؛ بنابراین مابقی این تغییرات ($72/2$ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. همچنین، براساس نتایج، مقدار به دست آمده $F (45/891)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنی‌دار است، نشان می‌دهد، متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد. بنابراین، می‌توان گفت تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر بعد ذهنی در استان آذربایجان غربی مؤثر است؛ یعنی با تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی، بعد ذهنی امنیت به مقدار $0/528$ انحراف استاندارد تغییر می‌یابد.

- فرضیه سوم: تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر بعد نهادی امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر معناداری دارد.

جدول ۷- خلاصه رگرسیون خطی مربوط به فرضیه سوم

ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین تعدیل شده	F	Beta	مقدار t	سطح معنی داری (Sig)
۰/۶۳۵	۰/۴۰۴	۸۰/۵۰۹	۰/۶۳۵	۸/۹۷۳	۰/۰۰۰

مقدار $R = 0/635$ نشان می‌دهد همبستگی بین این دو متغیر برقرار است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده در این مدل $0/404$ است که نشان می‌دهد متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $40/4$ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد نهادی امنیت عمومی را تبیین کند، بنابراین مابقی این تغییرات ($59/6$ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. همچنین، براساس نتایج، مقدار به دست آمده $F (80/509)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنی دار است، نشان می‌دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد. بنابراین، می‌توان گفت تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر بعد نهادی امنیت عمومی در استان آذربایجان غربی مؤثر است؛ یعنی با تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی، بعد نهادی امنیت عمومی به مقدار $0/635$ انحراف استاندارد تغییر می‌یابد.

- فرضیه چهارم: تردد غیرقانونی اتباع کشور افغانستان بر بعد ارزشی امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تأثیر معناداری دارد.

جدول ۸- خلاصه رگرسیون خطی مربوط به فرضیه چهارم

ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین	F	Beta	مقدار t	سطح معنی داری (Sig)
۰/۶۲۰	۰/۳۸۵	۷۴/۳۸۳	۰/۶۲۰	۸/۶۲۵	۰/۰۰۰

مقدار $R = 0/620$ نشان می‌دهد همبستگی بین این دو متغیر برقرار است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده در این مدل $0/385$ است که نشان می‌دهد متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $38/5$ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد ارزشی امنیت عمومی را تبیین کند، بنابراین مابقی این تغییرات ($61/5$ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. همچنین، براساس نتایج، مقدار به دست آمده $F (74/383)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنی دار است، نشان می‌دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهد. بنابراین، می‌توان گفت تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر بعد ارزشی امنیت

عمومی در استان آذربایجان غربی مؤثر است؛ یعنی با کاهش یک انحراف استاندارد در متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی، بعد ارزشی امنیت عمومی به مقدار $0/۶۲۰$ انحراف استاندارد کاهش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله تلاش شده است تأثیر تردهای غیرقانونی اتباع خارجی از استان آذربایجان غربی به سوی مرزهای کشور ترکیه بر امنیت عمومی استان مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد که به همین منظور، تأثیر تردد غیرقانونی اتباع خارجی که عمدتاً اتباع افغانستانی می‌باشند، بر ابعاد مختلف امنیت عمومی یعنی بعد مادی، ذهنی، نهادی و ارزشی مورد مطالعه قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق نشان داد میانگین نمره پاسخگویان به سؤالات مربوط به ابعاد امنیت عمومی بیشتر از حد متوسط و در حد زیاد و خیلی زیاد بوده و نشان‌دهنده آن است که تردد غیرقانونی اتباع افغانی بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی مؤثر است. همچنین، ضریب همبستگی کل برابر با $0/۶۶۰$ نشان می‌دهد که همبستگی نسبتاً قوی و معکوس بین این دو متغیر برقرار است؛ یعنی با بالا رفتن تردد غیرقانونی، امنیت عمومی کاهش پیدا می‌کند. ضریب تعیین کل، $0/۴۳۶$ به دست آمده است که نشان می‌دهد متغیر مستقل مورد مطالعه یعنی تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $۴۳/۶$ درصد از تغییرات متغیر وابسته امنیت عمومی را تبیین کند. معنی‌داری ضریب رگرسیون استاندارد شده برای متغیر تردد غیرقانونی در سطح خطای کوچک‌تر از $0/۰۵$ نیز نشان داد که تردد غیرقانونی بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی مؤثر است.

در خصوص فرضیه اول تحقیق، براساس ضریب همبستگی و ضریب تعیین تعدیل شده، متغیر تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته $۳۶/۸$ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد مادی امنیت عمومی را تبیین کند؛ بنابراین مابقی این تغییرات، تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است که این یافته با یافته‌های تحقیقات ادیب نیا (۱۳۸۷)، نویدنیا (۱۳۸۳)، کتولی نژاد (۱۳۸۴)، دهقان (۱۳۹۱)، عینی (۱۳۹۱)، بیابانی (۱۳۹۱) و زارعی (۱۳۹۴) که بعد مادی امنیت را در تحقیق خود مورد بررسی قرار داده‌اند، هم‌خوانی و اشتراک دارد.

در رابطه با فرضیه دوم تحقیق، براساس ضریب همبستگی و ضریب تعیین تعدیل شده، متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته ۲۷/۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد ذهنی امنیت عمومی را تبیین کند و مابقی این تغییرات تحت تأثیر متغیرهای دیگر است که این یافته با یافته تحقیقات کرامتی (۱۳۸۳) و شایگان (۱۳۹۲) که بعد ذهنی امنیت را در تحقیق خود مورد بررسی قرار داده‌اند و به نتایج مشابه دست یافته‌اند، هم‌خوانی و اشتراک دارد.

در رابطه با فرضیه سوم تحقیق، براساس ضریب همبستگی و ضریب تعیین تعدیل شده، متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته ۴۰/۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد نهادی امنیت عمومی را تبیین کند، بنابراین مابقی این تغییرات (۵۹/۶ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است که این یافته با یافته تحقیقات ادیب نیا (۱۳۸۷)، کرامتی (۱۳۸۳)، کتولی نژاد (۱۳۸۴)، دهقان (۱۳۹۱)، عینی (۱۳۹۱) و بیابانی (۱۳۹۱) که به‌نوعی بعد نهادی امنیت را در تحقیق خود مورد بررسی قرار داده‌اند و به نتایج مشابه رسیده‌اند هم‌خوانی و اشتراک دارد. همچنین، در خصوص فرضیه چهارم تحقیق، براساس ضریب همبستگی و ضریب تعیین تعدیل شده، متغیر مستقل تردد غیرقانونی اتباع افغانی توانسته ۳۸/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته بعد ارزشی امنیت عمومی را تبیین کند، بنابراین مابقی این تغییرات (۶۱/۵ درصد) تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است که این یافته با یافته‌های تحقیقات ادیب نیا (۱۳۸۷)، دهقان (۱۳۹۱) و زارعی (۱۳۹۴) که بعد ارزشی امنیت را در تحقیق خود مورد بررسی قرار داده‌اند و به نتایج مشابه رسیده‌اند، هم‌خوانی و اشتراک دارد.

در تأیید یافته‌های تحقیق می‌توان گفت برابر بررسی‌های صورت گرفته از تجزیه و تحلیل آمار اتباع دستگیر شده، ورود اتباع بیگانه و قاچاق انسان از طریق مسیر استان آذربایجان غربی به خصوص از سال ۹۳ تاکنون به‌طور مرتب در حال افزایش چشمگیری بوده است؛ به‌طوری که برابر آمارهای مقایسه‌ای ۵ سال اخیر موجود، تعداد دستگیرشدگان اتباع بیگانه در سال ۹۰ در حدود ۵/۸ درصد، در سال ۹۱ در حدود ۷/۵ درصد، در سال ۹۲ در حدود ۷/۲ درصد، در سال ۹۳ در حدود ۱۳/۲ درصد و در سال ۹۴ در حدود ۶۸/۱ درصد بوده است. همچنین، آمار دستگیرشدگان بزه قاچاق بری انسان نیز از سال ۹۰ تا ۹۴ به‌طور مرتب در حال افزایش بوده؛ به‌طوری که سال ۹۰ در حدود ۳/۵ درصد، سال ۹۱ در حدود ۹ درصد، سال ۹۲ در حدود ۸ درصد، سال ۹۳ در

حدود ۱۳ درصد و سال ۹۴ در حدود ۶۶/۵ درصد است. در سال ۹۴ هم آمار اتباع دستگیر شده و هم آمار دستگیرشدگان بزه قاچاق بری انسان به یک باره ۵ برابر افزایش یافته است. لذا نتیجه می‌شود که با افزایش تردد اتباع افغانی، تعداد قاچاق بران نیز افزایش یافته و به همان نسبت نیز دستگیری هم در حوزه تردد و هم در حوزه بزه قاچاق بری افزایش چشمگیری داشته است و افزایش دستگیری هم دلیلی بر افزایش جرم در جامعه است. در واقع، می‌توان گفت با افزایش تردد اتباع افغانی، امنیت عمومی استان آذربایجان غربی کاهش یافته است که این دو متغیر رابطه معکوس با همدیگر دارند.

در تبیین بعدی می‌توان گفت با توجه به اینکه استان آذربایجان غربی به جهت داشتن مرزهای طولانی و متعدد زمینی مشترک با کشور ترکیه و همسایگان خارجی در حدود ۹۶۰ کیلومتر مرز مشترک و همچنین قرارگیری این استان در یکی از دروازه‌های اصلی و شبکه‌های بین‌المللی قاچاق در ابعاد مختلف و هم مرزی با کشور ترکیه به عنوان دروازه ترانزیت به اروپا و وجود معابر و میله‌های مرزی متعدد از جمله وجود ۱۲ میله مرزی در شهرستان ماکو، ۸ میله مرزی در شهرستان خوی، ۴ میله مرزی در شهرستان سلماس و ۸ میله مرزی در شهرستان ارومیه و وجود خلأهای موجود در این میله‌ها و دیو کردن اتباع افغانی در روستاهای موس، سوریک، تاجدو، قوش، آغ گل در ماکو و روستاهای یولاگلدی، قره ایاق، علی قندو، علی آباد و قور شیکاک در شهرستان شوط توسط قاچاق بران جهت عبور از خلأ میله‌های مرزی در فرصت مناسب، این استان را مستعد تردد غیرقانونی اتباع افغانی کرده است که این امر هم مؤید افزایش تردد اتباع افغانی و به تبع آن گذاشتن تأثیر منفی بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی است. همچنین، می‌توان گفت عدم توسعه و شکوفایی اقتصادی استان علی‌الخصوص در شهرهای مرزی و عدم وجود صنایع و کارخانه‌های مادر و بزرگ در استان آذربایجان غربی، بالا بودن نرخ بیکاری برابر با ۵/۲۱ درصد و داشتن رتبه ۱۶ کشوری در بیکاری، همچنین تبلیغات کشور ترکیه برای جذب مهاجران غیرقانونی و ساماندهی آن‌ها در قالب کمپ‌های زیر نظر UN در راستای دستیابی به نیروی کار ارزان، ایجاد شرایط سهل پذیرش و یافتن بازار کار آسان با مزایای بهتر، تبلیغات اقوام و بستگان اتباع در خصوص وجود شرایط بسیار مساعد زندگی در آن کشورها، عدم وجود شرایط مساعد اقتصادی و افزایش رکود اقتصادی و به تبع آن نبود بازار کار در ایران، اجرای طرح‌های آمایش در سطح اتباع افغانی و در نتیجه اجبار آن‌ها به خروج از کشور و همچنین، تلاش برخی از اتباع برای ورود و جذب در

گروهک‌های تروریستی و تکفیری در سوریه و عراق، از علل و عوامل دیگری است که برابر بررسی‌های میدانی و مصاحبه‌های صورت گرفته با اتباع دستگیر شده استخراج شده که همه این عوامل تأیید دیگری بر افزایش تردد اتباع و به تبع آن تأثیر معنادار در کاهش امنیت عمومی استان آذربایجان غربی است و هم راستا با نتایج به دست آمده است.

برابر آمارهای موجود در فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی، عاملان قاچاق انسان به جهت عبور سریع و گریز از دید مأموران انتظامی، با سرعت‌های غیرمجاز و با وسایل غیرمجاز نسبت به حمل اتباع افغانی اقدام می‌کنند که گاهی منجر به تصادف یا واژگونی خودرو شده و این امر آمار تصادفات را در استان بالا می‌برد. از طرفی، گاهی بعضی از قاچاق‌بران انسان به جهت داشتن طمع زیاد در دور افتاده‌ترین روستاهای مرزی استان، زن و فرزندان اتباع یا خود اتباع را به گروگان می‌گیرند و از خانواده آن‌ها درخواست مبالغ زیاد پول در قبال آزادسازی آن‌ها دارند که این امر هم موجب افزایش آمار گروگانگیری در استان شده است. همچنین، عاملان قاچاق انسان به جهت دور بودن از دید مأموران مرزی، اغلب اتباع را از مسیرهای سخت و میله‌های دشوار و سنگلاخی و برف‌گیر عبور می‌دهند که گاهی بعضی از اتباع در اثر حوادث رخ داده در مرز یا به دره سقوط می‌کنند یا در برف و بهمن گیر می‌افتند و این امر هم منجر به افزایش آمار اجساد مجهول‌الهویه در استان آذربایجان غربی می‌شود. تردد غیرمجاز اتباع برابر آمارهای موجود موجب افزایش بی‌رویه هزینه‌های سازمانی و هزینه‌های انسانی در انتظامی استان آذربایجان غربی شده است؛ به طوری که فقط پشتیبانی قرارگاه انتظامی استان در طول سال ۹۴ در حدود ۴۳۰۰۰ نفر اتباع بیگانه که قریب به ۹۰ درصد آن‌ها اتباع افغانی بودند، به اردوگاه عسگرآباد ورامین بدرقه کرده‌اند که در این میان ۸۶۰ اتوبوس به کارگیری شده و برای هر اتوبوس به طور متوسط ۲ نفر مأمور بدرقه استفاده شده و برای هر کدام از مأمورین ۳ روز هم مأموریت ثبت شده که در مجموع ۱۷۲۰ نفر مأمور در طول یک سال برای بدرقه اتباع افغانی دستگیر شده استفاده شده و با احتساب سه روز مأموریت، عملاً ۵۱۶۰ روز از مأموریت‌ها و وظایف اصلی خود به دور مانده‌اند. لذا با احتساب شهرستان‌های هدف، علاوه بر هزینه‌های سازمانی، هزینه‌های انسانی بسیار زیادی نیز به انتظامی استان وارد شده و عملاً حجم زیادی از وقت پلیس و نیروهای پاوای انتظامی استان صرف دستگیری و بدرقه اتباع بیگانه شده و از چرخه وظایف و مأموریت‌های اصلی خود خارج شده‌اند. بر

این اساس، با در نظر گرفتن عوامل گفته شده می‌توان گفت که مجموع این عوامل منجر به کاهش امنیت عمومی در استان آذربایجان غربی به تبع تردد اتباع افغانی شده است که همسو با نتایج این تحقیق است.

نتیجه‌گیری نهایی اینکه، تردد غیرقانونی اتباع افغانی تأثیر معناداری بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی دارد و با تبیین‌های صورت گرفته در خصوص شرایط جغرافیایی استان، وجود مرزهای طولانی و خلأ میله‌های مرزی، جذابیت کشورهای اروپایی از هر لحاظ، عدم امنیت و وضعیت بد اقتصادی اتباع در کشورشان، افزایش بزه قاچاق بری، تصادفات، اجساد مجهول‌الهویه و گروگانگیری و افزایش هزینه‌های سازمانی و هزینه‌های انسانی می‌توان ادعا کرد که تردد غیرقانونی اتباع افغانی تأثیر مخربی بر امنیت عمومی استان آذربایجان غربی داشته است. لذا با در نظر گرفتن یافته‌های پژوهش می‌توان با پیشنهادی زیر، ضمن افزایش امنیت عمومی استان آذربایجان غربی تا حد زیادی از تردد غیرقانونی اتباع افغانی جلوگیری کرد.

- اجرای طرح جلوگیری از تردد غیرقانونی اتباع در مسیرهای تردد از استان سیستان بلوچستان تا استان آذربایجان غربی و تدوین طرح کشوری با درگیر کردن کلیه استان‌های مسیر تردد اتباع افغانی؛

- پیشنهاد بررسی امکان استقرار دفاتر UN در مبادی ورودی اتباع افغانی در شرق کشور؛
- توجه متولیان ناوگان حمل و نقل کشور و پایانه‌ها و اخذ تعهد از آن‌ها مبنی بر عدم حمل و نقل اتباع غیرمجاز؛

- عزم جدی در تهیه طرح شناسایی سرشبکه‌های اصلی و سازمان‌دهی کننده و برخورد قاطع با آن‌ها؛

- تخصیص سیستم انگشت‌نگاری در مرکز استان به جهت بررسی سوابق اتباع دستگیر شده؛

- حساس سازی مسئولان نظام به خصوص استانداری و وزارت کشور در جهت حل موضوع؛

- تدوین و اجرای طرح لانه زنبور که به موجب آن مزایای ویژه‌ای جهت اتباع غیرمجاز تعریف تا موجب تجمع اتباع شده و مدیریت آن‌ها سهل شود؛

- کنترل شدید در مبادی ورودی و جلوگیری از ورود اتباع غیرقانونی اتباع افغانی؛

- اعمال قوانین حقوقی و قضایی و اعمال مجازات شدید از طرف قضات برای اتباع دستگیر شده.

منابع

- ادیبی نیا، مهدی (۱۳۸۷). نقش اتباع عراقی در تهدید اجتماعی شهر قم. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم انتظامی امین.
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۸). ظرفیت طبیعی امنیت. تهران. فصلنامه مطالعات راهبردی. (۳)۲، صص ۲۵-۶۲، بازیابی از: <http://yon.ir/apYDY>
- بیابانی، غلامحسین (۱۳۸۹). سازمان جنایی و قاچاق زنان. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی. (۱۳)۴، صص ۲۵-۵۴. بازیابی از: <http://yon.ir/8nsXP>
- پلیس اطلاعات و امنیت عمومی آذربایجان غربی (۱۳۹۴). بولتن خبری پلیس اطلاعات و امنیت عمومی.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۸). پادگفتمان‌های امنیتی در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۸-۱۳۷۶). مجله سیاست خارجی. (۴)۱۳، صص ۹۸۷-۱۰۱۸. بازیابی از: <http://fp.ipisjournals.ir>
- حافظ نیا، محمد (۱۳۸۴). جغرافیای سیاسی ایران. تهران: نشر سمت.
- حسن بیگی، ابراهیم و هندیانی، عبدالله (تابستان ۱۳۹۰). شناخت تهدیدات ناشی از جرائم سازمان‌یافته علیه امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی. (۲)۶، صص ۲۴۲-۲۶۵. بازیابی از: <http://yon.ir/cbMiD>
- خلیلی، محسن (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل چالش‌های امنیتی مرزهای استان سیستان و بلوچستان. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت. چالش‌ها و رهیافت‌ها.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۰). بیانات در دیدار با مسئولان اداری استان بوئسهر. ۷۰/۱۰/۱۲.
- خمینی، روح‌الله (بی تا). صحیفه امام (ره) (جلد ۵). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- دهقان، یدالله (زمستان ۱۳۹۱). مهاجران افغان و مشکلات مربوط به مشکوک‌التابعین و جعل اسناد هویتی (مطالعه موردی: استان خراسان جنوبی). فصلنامه دانش انتظامی خراسان جنوبی. (۳)۱، صص ۶۴-۸۴. بازیابی از: <http://skh.jrl.police@vatamail.ir>
- ره‌پیک، سیامک (بهار و تابستان ۱۳۸۶). نسبت امنیت فردی و امنیت عمومی. فصلنامه امنیت عمومی. (۳)۲، صص ۷۰-۸۶.
- ره‌پیک، سیامک و زمانی، علی اکبر (پاییز ۱۳۸۹). امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی. (۳)۳، صص ۱-۳۰. بازیابی

از: <http://yon.ir/UvnNh>

- زارعی، محمد (۱۳۹۴). اثرات مهاجرت اتباع افغان در ارتکاب جرائم آن‌ها در کشور. دومین همایش بین‌المللی امنیت انسانی در غرب آسیا.
- زاهدی، سید سعید (۱۳۵۸). حاشیه‌نشینی و نظری اجمالی بر حاشیه‌نشینی. شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز (چاپ اول).
- زنجانی، حبیب اله (۱۳۸۰). مهاجرت. قم: انتشارات سمت (چاپ اول).
- شایگان، فریبا (۱۳۹۲). مقایسه احساس امنیت زنان و مردان در برابر اتباع بیگانه. مجله پلیس زن. ۷(۱۹)، صص ۵-۲۲. بازیابی از: <http://yon.ir/NFnmw>
- عینی، محسن (۱۳۹۱). جرائم ورود و اقامت غیرقانونی در قلمرو ایران. پژوهشنامه حقوق کیفری. ۱۳(۱). صص ۱۰۱-۱۲۴. بازیابی از: <http://jol.guilan.ac.ir>
- قالیباف، محمدباقر (۱۳۸۴). راهبردهای تأمین امنیت اجتماعی در شرایط تحول نسلی؛ کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس. تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.
- کتولی نژاد، خدابخش (۱۳۸۴). بررسی نقش اقشار اجتماعی بر امنیت عمومی. تهران: دفتر تحقیقات کاربردی فاتب.
- کیوانی، علی (۱۳۸۳). آموزش عالی و توسعه پایدار. مجموعه مقالات همایش. تهران: نشر فرهنگ دهخدا.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۱). جغرافیایی سیاسی و سیاست جغرافیایی. تهران: انتشارات سمت.
- میر محمدصادقی، حسین (۱۳۸۵). جرائم علیه امنیت و آسایش. تهران: نشر میزان.
- نصیری محمد (۱۳۸۷). حقوق بین‌الملل خصوصی. تهران: انتشارات آگاه (چاپ ششم).
- نوید نیا، منیژه (۱۳۸۲). درآمدی بر امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات راهبردی. ۶(۱۹). صص ۵۵-۷۸. بازیابی از: http://quarterly.risstudies.org/article_1066.html
- هوشیار، حسن و حسین زده دلبر، کریم (۱۳۸۸). جایگاه شهر مهاباد در شبکه شهری استان آذربایجان غربی. نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی. ۱۴(۲۸). صص ۱۱۷-۹۱. بازیابی از: <http://hyd.tabrizu.ac.ir>
- واثقی، محمد (۱۳۸۰). تدابیر و سیره عملی امام علی (ع) در تأمین امنیت اجتماعی. تهران: مرکز تحقیقات ناجا.

- یزدان فام، محمود (زمستان ۱۳۸۶). دگرگونی در نظریه‌ها و مفهوم امنیت بین‌المللی. فصلنامه مطالعات راهبردی. ۱۰(۳۸)، صص ۷۲۵-۷۵۰. بازیابی از:
http://quarterly.risstudies.org/article_1052.html
- کارگر، بهمن (۱۳۸۳). توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران. تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (چاپ اول).
- کرامتی، محمد و ملتفت، علی (۱۳۸۳). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان ارومیه. تهران: دفتر تحقیقات کاربردی ف.آ. غربی.

